

Učiteljski pravnik.

Priobčnje „Pedagogičsko društvo“ v Krškem.

(Dalje.)

Uvod.

Slovensko učiteljstvo nas utegne hvaliti, ker ga hočemo učiti, kako naj brani svoje pravice. Ne vemo pa, če smo to hvalo zaslužili. V prav majhni meri že znabiti. Toda večjo hvalo zaslužijo tisti, kateri nam nalagajo dolžnosti, in osobito še tisti, kateri nam kažejo, kako naj svoje dolžnosti izpolnujemo in kako si olajšamo izpolnovanje svojih dolžnosti. Ako iščemo dolžnosti, je slično, kakor ako išče delavec dela. Za delo sme tirjati plačilo. Enako iščemo in tirjamo za prevzete dolžnosti svojih pravic. Torej je treba pred vsem imeti dolžnosti, ako hočem biti deležen pravic. Več ko bo dolžnosti, več bo pravic. Zatorej ne bo napačno, ako se v prvi vrsti dolžnosti ne branimo, marveč po pesnikovem zgledu še dela in dolžnosti iščemo:

„Dolžan ni samo, kar veleva mu stan;
kar more, to mož je storiti dolžan.“

Res je, da za prostovoljno prevzeto delo ne moremo tirjati plačila, in da po svobodni poti prevzete dolžnosti nam še ne rode pravic. Toda tudi tukaj so izjeme; zakaj v tem obziru je le časih resničen nemški pregovor: „Wer ungebeten zur Arbeit geht, geht ungedankt davon“.

Dolžnosti in pravice so neločljive kakor luč in tema, svetloba in senca. Kjer je dolžnost, tam je pravica. Kakor hitro prevzamem delo, prevzamem tudi dolžnost, da ga izvršim. Za storjeno delo pa imam pravico, da dobim zanj odškodnino, ki je bila pogojena. Pravice so v zakonih; zakoni so takorekoč javne pogodbe, katere država očitno razglasi, rekoč: Ako se izvedejo zakonski pogoji, se sme zanje zahtevati pravic, ki so navedene v zakonih.

Dolžnosti so večkrat obenem tudi pravice. Naj to povemo v slučaju iz učiteljskega življenja. N. pr. učitelj ima dolžnost, da pride četrt ure pred poukom v šolo. Iz tega pa izvira zanj tudi pravica, da je on gospodar v šoli že četrt ure pred poukom; zakaj pravi gospodar šole je krajni šolski svet, ki sme šolo odstopiti, kadar je učitelj ne rabi, tudi v druge svrhe, recimo za kakšno zborovanje. Ali pa drug slučaj. Šolski voditelj ima dolžnost, kolikor mu čas ne brani, da hodi poslušat pouk svojih součiteljev in součiteljic. Iz tega izvira, da ima šolski voditelj tudi pravico, svoje tovariše nadzorovati. Ko torej išče učitelj v šolskih zakonih svoje pravice, se mu utegne pripetiti, da jih najde prav malo. Kmalu utegne godrnjati, da imajo krajni, okrajni, deželni šolski svet i. t. d. veliko pravic, on pa tako silno malo. Radi tega naj učitelju služi to v tolažbo: Ako najdeš premalo pravic, pa išči svojih dolžnosti. Kmalu boš prevedel, da je marsikatera dolžnost, ako si ji zadostil, obenem velika pravica. Svoje pravice boš pa našel tudi v šolskih zakonih nezapisane. Veliko se namreč bere pravic med vrsticami. Veliko pravic najdemo šele, ako študiramo in premišljujemo šolske zakone, zlasti ako premišljujemo, če se šolski zakoni pravilno izvršujejo. Da so pa naši šolski zakoni dobri, o tem ni treba več govoriti. Mi le poudarjamo, da je vrednost avstrijskih šolskih zakonov tudi v tem, ker ima avstrijsko šolstvo in učiteljstvo toliko inštanca in ker so te inštanca parlamentarne korporacije. Ali ni mar lep broj to? 1.) Šolski voditelj, 2.) domača

konferenca, 3.) predsednik krajnega šolskega sveta, 4.) krajni šolski nadzornik, 5.) korporacija krajnega šolskega sveta, 6.) predsednik okrajnega šolskega sveta, 7.) okrajni šolski nadzornik, 8.) okrajni šolski svet, 9.) okrajna učiteljska konferenca, 10.) predsednik deželnega šolskega sveta, 11.) deželni šolski nadzornik, 12.) referent (administrativni) deželnega šolskega sveta, 13.) deželni šolski svet, 14.) deželna učiteljska konferenca, 15.) naučno ministrstvo, 16.) upravno sodišče.

Vsem tem inštanca je delokrog odločen. Ako se ti godi krivica od ene strani, išči pravico pri drugi. Ako ti dela krivico šolski voditelj, išči pomoči pri višjih inštancah; ako ti jo delajo slednje, potoži zadevo šolskemu voditelju, da te zagovarja pri višjih inštancah. Sicer se pa naj postopa po sledeči pravilni stopnji: Ako se preporna stvar ne more s šolskim voditeljem poravnati, naj posreduje domača učiteljska konferenca. Ako se učiteljstvo samo ne more sporazumeti, naj posreduje krajni šolski nadzornik, ki se itak mora povabiti k domačim učiteljskim konferencam. Ako se še zdaj ni doseglo sporazumljenje ali se ni poravnala krivica, naj posreduje predsednik krajnega šolskega sveta ali krajni šolski svet. Ako še ni stvar poravnana, naj se naprosi okrajni šolski nadzornik, da posreduje. Ako se še ni stvar polegla, začnejo že inštanca razsojevati. Za razsojevanje v važnejših učiteljskih zadevah je poklican v prvi vrsti okrajni šolski svet. Boljše je vsekakor, da se stranke prej poravnajo, preden pride stvar do sodnikov. Saj se še pri c. kr. sodnijah sodniki sami večkrat trudijo, da se stranke poravnajo, preden je sodnik primoran, izreči sodbo. Res je časih tako po sili skrpan mir le malo vreden in boljša je pravična razsodba. Vendar vsaka razsodba boli ednega kolikortoliko. Zato se držimo pregovora: Boljša kratka sprava kakor dolga pravda.

Ako je okrajni šolski svet rešil stvar neugodno, se moremo pritožiti na c. kr. deželni šolski svet. Take pritožbe se morajo vložiti v določenem (navadno 14 dnevnem) obroku in vselej z 2 K kolkovati, vsaka priloga pa s 30 h. Zoper odloke c. kr. deželnega šolskega sveta se je mogoče na enak način pritožiti pri c. kr. naučnem ministrstvu. Zoper odloke te inštanca gre pritožba na c. kr. upravno sodišče, ki je najvišja instanca, zoper katero ni več pritožbe. Kadar se vloži pritožba pri upravnem sodišču, je treba, da jo odvetnik soppodpiše, sicer se ne sprejme. Pritožbo na upravno sodišče je treba predložiti v 2 izvodih. Tožena stranka dobi poziv, da predloži svoje ugovore tudi v 2 izvodih. Kadar se razpiše obravnava, se povabita tožitelj in zatoženec, a niednemu ni treba, da se vdeleži obravnave osebno, niti odvetnika ni treba, da bi se vdeležil in zastopal tožitelja. Zatoženec je pravzaprav ministrstvo, katero še pošlje svojega zastopnika k obravnavi. O tem inštančnem postopanju utegnemo proti koncu spisa še govoriti. Da pa se ognemo takih dolgih pravn, je treba zakone, ukaze, razpise, odloke in druge naredbe dobro preučiti in pri tem pred očmi imeti sledeča načela:

1.) Najprvo velja to kot sveto, kar je v zakonih, in sicer imajo enako veljavo državni in deželni zakoni. Ako bi se pa le pripetilo, da sta si državni in deželni zakon navskriž, kaže držati se državnega zakona, osobito ako je novejši od deželnega zakona. Sicer pa novejši zakoni spravljajo stare še ob veljavo v vseh točkah, v katerih si nasprotujejo.

2.) Ravnati se je točno tudi po ministrskih ukazih, kateri so izdani na podlagi državnih in deželnih zakonov. Ako bi ukazi nasprotovali zakonom, tedaj moramo dajati prednost zadnjim.

3.) Enako veljavo imajo ukazi c. kr. deželnega šolskega sveta.

4.) Isto velja glede razpisov te inštanice in okrajnih šolskih svetov. Toda vsi razpisi in odloki se morajo ujemati z izvirnimi zakoni, katerim ne smejo nikakor nasprotovati. Saj se tako glasi celo § 26. šolskega in učnega reda z dne 20. vel. srpana 1870., ki poudarja, da ima učitelj slušati naredbe in naročila svojih gosposk, katera so se ukrenila na podlagi zakonov in ukazov. N. pr. po omenjenem ukazu (§ 8.) so zajamčene učitelju 6 tedenske velike počitnice, četudi so razdeljene od okrajnega šolskega sveta med šolsko leto. V počitnicah učitelju ni treba služiti, dasi uživa plačo. Zoper ministrski ukaz pa ni, ako nalože gosposke učiteljem to dolžnost, da naznanijo, kje utegnejo v počitnicah bivati. Nasprotno se pa nam dozdeva, da bi bilo zoper ta ukaz, ako bi se od učiteljev tirjalo, da prosijo dopusta tudi za počitnice, kadar hočejo ostaviti med počitnicami službeni kraj.

Vobče je boljši nauk, ako rečemo, da naj vsak državljani, torej tudi učitelj, rajši sluša danemu povelju, kakor da se upira in pravda; zakaj znan je modri izrek: Kdor ne zna slušati, ta ne bo znal zapovedovati. Kadar pa vendar pravni čut človeku le veleva, da se mu je godila krivica, takrat pa naj le nastopi pot pravdanja. Človek ne sme v sebi zatirati pravnega čuta, sicer postane suženj in izgubi vso svobodo, vso samostalnost, vso veljavo. Vendar, preden se pritožiš, izpolni, kar se ti je naložilo — četudi po krivici in zoper zakon, kakor meniš v prvi opravičeni ali neopravičeni razburjenosti. Obenem pa vložiti pritožbo. Delaj torej tako, kakor ravnajo finančne gosposke pri davkih. Davek mora plačan biti, četudi vložiš pritožbo. Kakor hitro boš zmagal s pritožbo, se ti bode davek povrnil. Pri šolskih gosposkah boš dobil pa moralno zadostilo, ako bo obveljala tvoja. Sicer se pa nič preveč ne boj, da se ti bo kar tako hitro krivica zgodila; saj imaš 4 inštanice, ktere smejo o tvoji usodi govoriti in razsojevati. Ako imaš krajni šolski svet na svoji strani, je to že nekaj. Ako te pa vzame celo okrajni šolski svet v svojo varstvo, že nisi izgubljen. Nasprotno pa nisi še vselej pokopan, ako sta tudi ti dve inštanici zoper tebe.

Kaj je pa pravica? To kar je v zakonih, ki nam morajo veljati za nekaj svetega, nedotakljivega, kakor nas to že vera uči, ki pravi, da so tudi posvetne oblasti, katere dajajo zakone, postavljene od Boga.

Vsi zakoni dobe 45 dni po razglasenju v državnem zakoniku pravno moč. Državni zakonik obsega samo zakone, sklenjene po državnem zboru. Deželne zakone prinašajo deželni zakoniki in ti dobe že 15 dni po razglasenju pravno moč. Za učitelja so v prvi vrsti mero-dajni šolski zakoni. Poleg teh so pa kakor za vsakega državljana imenitni: osnovni državni zakon z dne 21. grudna 1867, občni državljanski zakonik iz l. 1811. (obsega 1512 členov). Na podlagi § 19. tega slednjega zakona „je vsakemu državljanu, ki meni, da je žaljen v svoji pravici, na voljo dano, pritožiti se pred oblastnijo, po postavi določeno. Kdor se pa, oblastnijo v nemar pustivši, samolastne moči posluži, ali kdor meje silobrana prestopi, je za to odgovoren.“ (Dajje.)

Zmes.

III.

Torej kronska veljava je s 1. prosincem 1900 obli-gatorično uvedena. Gg. uredniki! — saj Vas je neki cela vrsta pri „Učitelj. Tovarišu“ — ne veste, kako blaženo veselje je napolnjevalo moje učiteljsko srce, ko sem na pobotnico za novo leto zamogel postaviti, oziroma zapi-sati kopo števil v kronah in „helerjih“. Začetkoma sem si v svoji skromni domišljiji mislil, da sem pravcati mi-nistrski predsednik ali vsaj kaj sličnega. Skoraj bi se bil jezil, zakaj se potegujemo za „zaduje“ uradniške plače, ko bi ne videl na lastne oči, da je davkarski sluga zavoljo regulacije plač več kron v žep stisnil nego jaz — učiteljska para. Začelo se mi je tožiti po „starih“ gol-dinarjih in krajcarjih, kakor ubogim Izraelcem po egip-tovskih loncih polnih mesa, ko so napravili prvo turistično potovanje po neizmerni puščavi. In želel sem si čudeža, da bi kdo izpremenil moje krone v pristne goldinarje.

Naglo izvršena regulacija plač raznih slug in c. kr. žandarmerije me je nehote spomnila na moje štajerske tovarise, ki že pol leta zaman čakajo, kdaj jim nakažejo povišanje plač. Zares smešno se mi je zdelo, kako so vse stranke štajerskega deželnega zbora interpelovale — tudi klerikalna, kje tiči vzrok temu klasičnemu počasnemu uradovanju.

No, cesarski namestnik, ki se je kot bivši ministrski predsednik pri nagodbni pogodbi s cis-državo prepričal, da naglica ni dobra, se je možato odrezal, da je delo preogromno, ker je preveč učiteljev(ice) na Štajerskem. Sicer pa je obča javna tajnost, da ni štajersko deželno knjigovodstvo še nikdar naglo delovalo.

Deželnim poslancem štajerskim vseh barv pa se mora javno dati izpričevalo, da se za nakazanje učiteljskih plač z jasnimi in prozornimi namenom veliko bolj brigajo, kakor so se brigali ob priliki regulacije za stanu primerne plače. Morda so si mislili: Pokažimo jim vsaj „post festum“ malce dobre volje, za kar nam pošljejo „cifrasto“ zahvalo, kakor ozkosrčni in enostranski „Verband der deutschen Lehrer von Steiermark“ za ponesrečeno in krivično regulacijo plač.

Po besedah poslancev sicer ne moremo reči, da bi bilo deželno knjigovodstvo nesposobno za tako veliko delo, saj se nakazujejo plače šolskim okrajem po abecednem redu, in to ima tudi svojo dobro stran. Le pomislite, kaj bi se zgodilo, ako bi vsi štajerski učitelji na enkrat pre-jeli zvišane plače. Skakali bi in se zavrteli v krogu, pri katerem razburkanem kolo-plesu bi se po nepotrebnem izgubila marsikatera kronca. Vrhutega pa odlašanje na-kaza za izplačevanje osigura in poviša „puf“ ali dijaški „pump“.

Od srca se mi smilijo le primorski tovariši, ki že toliko let čakajo na nujno potrebno izboljšanje plač, ka-tero krvavo zaslužijo, ali se jim izplača v starih goldi-narjih ali kronah. Vendar zavožena politika po osebnostnih prepirih šarlatanov jo dovedi vsaj v novem letu do za-želenega smotra! Bral sem že nekaj nekrologov še živih politikov o velikanskih zaslugah za učiteljski stan, da sem naposled trdno prepričan, da lepim besedam kmalu sle-dijo odločna in odločilna dejanja. Dal Bog, da se res uresniči!

Država, ki bi nam lahko pomagala, ako bi bilo kaj dobre volje, se nas je pri uredbi kronske vrednosti spom-nila takoj za — židi. Ti so po izvršeni emisiji z zado-voljnimi smehljamem šteli masten dobiček v kronah, nam